

РЕЦЕНЗИЯ

на проф. дин *Людмил Йорданов Спасов*

на дисертационния труд на *Глория Стойчева Стоева*

на тема: „**Руската военна емиграция и младежкото движение в България и Кралство Югославия между двете световни войни**”,

представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

в научната област 2.Хуманитарни науки, професионално направление

2.2 История и археология, научна специалност *Нова и най-нова обща история – История на Русия*

Научен ръководител проф. д-р Дарина Григорова

Темата на дисертацията е сполучливо подбрана. В структурно отношение трудът е издържан. Към използваните методи – исторически синтез, проблемно хронологичен и сравнителен анализ не могат да бъдат предявени претенции. Хронологическите граници на изследването са добре обосновани.

В Уводната част на труда са посочени целите, които си поставя дисертантката. Те са: да разкрие ролята на балканския отдел на Руския общовоински съюз (РОВС); превръщането на България и Кралството на сърби, хървати и словенци (КСХС) в опорен пункт на белогвардейската военна активност и на съветската агентура; връзките на руските емигранти с българските и югославски власти; дейността на руското военно разузнаване и контраразузнаване; въвличането на руската младеж в плановете на РОВС.

Стоева използва разнороден изворов материал – документи от руските, българските и хърватските архиви, дневници и спомени, данни от периодичните издания в България и Югославия, публикувани документи, сред които с

изключителна стойност са сборниците „Русская военная эмиграция 20–40-х годов”, Т. 1, 2, 3, 4, 6, 9. Авторката критично анализира документалния материал. Направен е задълбочен историографски обзор на използваната литература – 64 монографии и 76 научни статии и доклади. Взето е отношение по спорните проблеми, формулирани са тези и е изразено лично мнение. Коректно са коментирани постиженията на предхождащите я изследователи – Мирослав Йованович, Шкаренков, Косик, Голдин, Кирмел, Гончаренко, Робинсон Дончо Даскалов, Цветана Кьосева, моя милост и пр.

В дисертационния труд компетентно са анализирани: военния фактор в руските революции през 1917 г.; етапите на формиране на доброволческата армия в края на 1917–1918 г.; създаване на Временно руско правителство – октомври 1918 г.; разселването на руската армия на Балканите; разоръжаването ѝ; аферата Самохвалов; учредяването на болшевишката организация Совнарод; инсценирания заговор срещу правителството на Ал. Стамболийски през септември 1922 г. Добре е аргументиран изводът, че потушаването на Корниловия метеж и залитането на Керенски към сътрудничество с Петроградския съвет са предпоставки за „необуздало препускане” към преврата от 25 октомври 1917 г. В дисертацията подробно е проследен разволя на Гражданската война в Русия. Посочва се, че тя се води на три фронта: Северен – ген. Юденич; Южен – ген. Деникин; Източен – адмирал Колчак. Убедително е доказано, че бялото движение няма идеология, освен зададената му от ген. Корнилов задача – връщане на властта. Стоева с основание поставя въпроса: коя власт – монархическата или републиканската.

С подчертан приносен характер е глава Втора на труда „Създаване на РОВС, балкански отдели и дружески организации 1924–1934 г.” Вещо са анализирани: съперничеството между великия княз Кирил Владимирович и Николай Николаевич Младши; обстоятелствата, при които се пристъпва към изграждането на РОВС; отношенията на ген. Врангел с Николай Николаевич, ген. Кутепов, ген. Милер,

както и причините за преместването на ген. Врангел през 1926 г. от Сремски Карловци в Белгия. „Разколът в РОВС – изтъква Стоева – започва почти след създаването му.”

Проблемите, свързани с Лигата за борба с Третия интернационал (Лига „Обер”), убийството на Воровски в Лозана, покушението срещу Берзин във Виена, екзекуцията на Никола Габровски в България, операция „Тръст” и пр. са изследвани посредством въвеждането на неизползвани досега архивни материали от Държавния архив на Руската федерация. Разкрити са малко известни страни от живота и дейността на ген. Абрамов, ръководител на Трети отдел на РОВС, отговарящ за България и Турция, на ген. Ронжин, върховен прокурор на Врангеловата армия, оглавяващ до 1926 г. Лига „Обер” в България. Ценна информация е изнесена за капитан Клавдий Александрович Фос, наследил ген. Ронжин като ръководител на Лигата, за Александър Александрович Браунер, началник на Русенската секция на Лига „Обер”, по-късно началник на отдела в българската полиция, занимаващ се със следене на съветската легация в София. Посочва се, че трите основни имена на т.нар. „вътрешни линии” на РОВС са ген. Абрамов, капитан Фос и Браунер. Спомагателна е ролята на Зайцов и ген. Скоблин.

Задълбочено са интерпретирани: проведените през 1930 г. в София срещи и разговори между Браунер и княз Ратиев; събитията свързани с отвличането през 1930 г. в Париж на ген. Кутепов, оглавил след смъртта на ген. Врангел РОВС; дейността на ген. Милер като ръководител на РОВС. Разкрито е участието през 1937 г. на ген. Скоблин, бивш командир на Корниловския полк и певицата Н. Плевицка, съветска агентка, в операцията на съветските служби по ликвидирането на ген. Милер. Обогатена е биографията на ген. Туркул, командир на Дроздовския полк, на д-р Трейман, на генералите Витковски, Шатилов и пр. Важна информация е изнесена за ръководителя на българския отдел на Лига „Обер” Тодор Кожухаров, съвипусник на цар Борис от 32-ри специален випуск на Военното училище, главен

редактор на в. „Слово”, подписващ своите разкази и фейлетони под псевдонимите „щабскапитан Копиейкин” и „Федя Чорни”, министър в правителството на Андрей Тошев и в два от кабинетите на Георги Къосеиванов.

В дисертацията професионално са изследвани началната интеграция на руската емигрантска младеж, състоянието на руското задгранично образование, развитието на руските соколски и скаутски организации на българска и югославска територия. Изтъква се, че в КСХС (от 1929 г. Югославия) руските военни имат по-развита издателска дейност, отколкото в България. Засегнат е и въпросът за военната подготовка на руската младеж. Във връзка с това правилно е поставен акцент върху дейността на проф. Головин, който е един от най-изявените руски военни теоретици. Вълнуващо е пресъздадена драмата на ген. Абрамов, след като белогвардейското контраразузнаване установява, че неговият син Николай Абрамов, пристигнал от Съветския съюз в България, е съветски агент.

Страниците, посветени на политическия представител на СССР в София Ф. Ф. Расколников и неговата съпруга Муза, на Василий Яковлев, първи легален съветски резидент в България и превърналата се в средище за културни изяви съветска легация, са сериозно изследователско постижение. Само ще добавя, че след ремонт, продължил 1 година, на 16 април 1935 г., когато се отбелязва 10-годишнината от атентата в „Св. Неделя”, е даден първият прием от Расколников в обновената сграда, към който е проявен необикновен интерес от политици, културни дейци, журналисти и пр. Агентурната дейност на съветските служби е онагледена с подходяща схема. Посочва се, че „Профинтерн”, „Интурист”, „Спортинтерн” са спомагателни институти на Коминтерна у нас.

В дисертацията е проучен и въпросът за руския колаборационизъм по време на Втората световна война. Отбелязва се, че Руският охранителен корпус, за сътрудничество на руските емигранти с германците, е създаден в деня на Александър Невски – 12 септември 1941 г. В заключителната част на труда е

проследена съдбата на Браунер, заловен и осъден в град Симферепол, на ген. Абрамов, загинал при автомобилна катастрофа в САЩ през 1963 г. и на капитан Фос, приключил жизнения си път в Германия през 1991 г.

В дисертацията са допуснати и някои слабости. С оглед подготовката ѝ за печат ще си позволя да направя следните препоръки:

- 1) Ген. Деникин не назначава ген. Врангел за главнокомандващ. На 4 април 1920 г. във Феодосия Висш военен съвет, председателстван от ген. А. М. Драгомиров, избира ген. Врангел за главнокомандващ Въръжените сили на Южна Русия.
- 2) Информацията за приемането и разквартируването в България на Първи армейски корпус на ген. Кутепов с Щаб в Търново и Донския корпус на ген. Ф. Ф. Абрамов с Щаб в Стара Загора трябва да се допълни.
- 3) Смятам, че неизползването на ЦДА, фонд 284К – Министерски съвет, е пропуск. Добре е да бъдат взети под внимание спомените на Муза Расколникова, поместени в сборника „Минувшее”, издаден в Москва 1992 г., както и труда на Иван Димитров „По волята на победителите”, в който са посочени имената на 218 белогвардейци, сътрудничили на германците, като от тях около 90% са напуснали България и са се включили в Руския охранителен корпус в Сърбия.

4) Необходимо е някои от заглавията на глави, параграфи и пр. да бъдат прецизирани и допуснатите технически грешки да бъдат отстранени – Фос е капитан, но на други места в изложението е полковник и т.н. Подобна, но по-сериозна е грешката с Расколников. Той не е посланик, а съветски политически представител и имаме съветска легация, а не посолство.

По темата на дисертацията Стоева публикува в авторитетни научни издания 1 статия и 2 статии са под печат. Изтъкнатите приноси в

Автореферата са в съответствие с развитите в изследването научни тези. Дисертацията е завършен монографичен труд. Допуснатите слабости не накърняват стойността ѝ. Написана на хубав език и богато документирана, тя заслужава висока оценка. Това ми дава основание с пълна убеденост да препоръчам на Почитаемото жури да присъди на Глория Стойчева Стоева образователната и научна степен „доктор” в научната област 2.Хуманитарни науки, професионално направление 2.2 История и археология, научна специалност Нова и най-нова обща история – История на Русия.

14.04.2020 г.

София

Подпис:.....

(проф. дин Л. Спасов)